

Indøvelse i mindreværd

Om sproglig interaktion i børnehaven

Ole Togeby

EMPIRISKE UNDERSØGELSER AF SPROGLIGE KØNSROLLEMØNSTRER

I den eksisterende litteratur om forskellen på mænds og kvinders sprog er der - i det mindste for det nordiske område - ved at tegne sig et ensartet billede. Jeg refererer her kort to undersøgelser fra Danmark og de giver et helt sammenhængende billede. Jeg har selv (Togeby 1985) undersøgt variationen på en række sproglige variable i sproget hos 37 yngre københavnske mænd og kvinder fra arbejderklasse og mellemlag. Her sammenfattes det i skemaet hvilke træk hver enkelt gruppe havde mange og få af:

resultater	kvinder	mænd
arbejdere	mange interjektioner; få citater, ledsætninger og lange sætninger.	afbrydes ofte; mange citater, nægtelser, interjektioner, sætningsadverbialer, påhængs-ikke'r, reguleringer og vurderinger
mellemlag	få sætningsadverbialer og deiksis-sætninger, afbryder og afbrydes kun sjældent; konkrete ord	mange lange fundament, ledsætninger, lange sætninger, metasprog og lange replikker, afbryder ofte; få vurderinger

Resultatet kan tolkes i følgende beskrivelse af deres strategi for at klare den sproglige interaktion med interviewereren:

strategi	kvinder	mænd
arbejdere	gennemsnitlige og usynlige	trodsige og uformelle
mellemlag	pæne og autoritetstro	ambitiøse og dominerende

Disse resultater er ikke grundlæggende forskellige fra andre resultater som er opnået af andre forfattere. Jeg vil således gå ud fra at der er nogenlunde enighed om at der kan findes sådanne køns- og klassespecifikke sprogvarianter. Det næste videnskabelige spørgsmål bliver da: hvad er årsagen til disse variationer, og hvilken funktion og virkning har de?

Dette spørgsmål er til en vis grad blevet besvaret i en undersøgelse af Harriet Bjerrum Nielsen og Kirsten Larsen (Nielsen og Larsen 1985). De har undersøgt sprogforholdene i timerne i nogle 1. klasser og 3. klasser. Deres resultater kan skematisk sammenfattes således:

børn i klassen	piger	drengene
arbejderlag	er emsige og ængstelige	organiserer subkultur
mellemlag	er dygtige, søger intimitet	søger magt, offentlighed
generelt	optræder som elever, interesseret i læreren, er publikum, interesseret i kønnet	optræder som personer, taler mere, tager flere initiativer, interesseret i emnet og i teknik

Nielsen og Larsen beskriver hvorledes lærerne ved deres interaktionstrategier fremelsker og cementerer de kønsroller som beskrives i skemaet. De beskriver det som indøvelse af mindreværd hos pigerne; den (ofte kvindelige) lærers underforståede meddelelse til pigerne i klassen er: 'du er kedelig, uinteressant og uforståelig; kun de der råber op (drengene), får min opmærksomhed; men hvis du underkaster dig (når jeg har brug for det), kan du blive min yndling'.

Man kan således sige at resultatet af Nielsen og Larsens skolesprogsundersøgelse giver noget af forklaringen på resultaterne fra min voksensprogsundersøgelse: de voksne beholder de strategier og roller som de har lært i skolen. Overensstemmelsen mellem resultaterne - som er nået uafhængigt af hinanden - er påfaldende. Det kan dog ikke være hele forklaringen; man må også spørge hvilken funktion forskellene har, og hvor forskellene hos eleverne kommer fra. Lærerne undskylder sig ofte med at børnene allerede har lært deres strategier og roller når de kommer i skole. Lærerne har således næppe konstrueret kønsrollerne fra bar bund, man kan højst anklage dem for at videreføre mønstre som allerede findes. Derfor er mit projekt nu at undersøge sproget hos børn i børnehaven. Bruger drengene og pigerne sproget forskelligt i børnehaven, behandler pædagogerne drengene og pigerne ens, og prøver de bevidst at præge kønsrollemønstrene?

SPROGLIG INTERAKTION I BØRNEHAVEN

Jeg kan ikke her præsentere resultater fra en stor undersøgelse, men vil prøve at diskutere hvilke sproglige kategorier man overhovedet skal undersøge hvis man skal nå frem til svar på spørgsmål som: behandler pædagogerne pigerne og drengene ens, fungerer pigerne og drenge ens; og hvis ikke, hvad er grunden til forskellene? Især er det interessant at undersøge om børnene allerede her opfører sig som de gør i skolen fordi de kommer med det hjemmefra, eller om de kommer med nogen andet hjemmefra og lærer kønsrollemønstrene i børnehaven.

Til dette formål vil jeg lave en eksemplarisk gennemgang af en udskrift af en samtale mellem en pædagog og 7 børn i en børnehave. Man kunne her lave en undersøgelse af sproglige variable som sætningslængde, brug af sætningsadverbialer og repliklængde, således som jeg har lavet af voksnes sprog. Men man behøver næsten kun at kaste et blik på teksten for at se at en undersøgelse af syntaktiske træk, sætningslængde og lignende næppe vil give interessante resultater. Det er helt anderledes overordnede kategorier man skal have fat på for at undersøge om pædagogen deler sol og vind lige. Man må fx undersøge om det er retfærdigt hvad pædagogen gør over for børnene, og om hun er lige (u)-retfærdig over for piger og drenge. Man må altså analysere på sproghandlingsniveau

Der er her også et grundlæggende problem i observatørrollen. Jeg har ikke selv overværet samtalen, men kun hørt den på bånd og set udskriften. I denne situation

kan det være svært at være sikker på hvad der egentlig foregår i interaktionen. Med denne eksemplariske gennemgang vil jeg prøve at vise hvordan man som observatør kan argumentere for at der foregår bestemte ting i samtalen. Det skal nemlig også nævnes at pædagogen er bevidst om at det er kønsrollemønstre der undersøges ved båndoptagelsen, og at hun selv har den opfattelse af hun behandler drenge og piger ens.

Det følgende er en udskrift fra en båndoptagelse fra en hyggestund i en Børnehave med oplæsning af Tornerose (Bisgaard, Frandsen, Høft, Kretzschmer og Moysey, 1991). Der er en pædagog, tre drenge og fire piger. Pædagogen læser først op af billedbogen, og aftaler derefter med børnene at hun stiller spørgsmål og siger navnet på den der skal svare. Udskriften er fra fasen med spørgsmål og svar. Her kommer udskriften

Pædagogen (P) og børnene: Bettina, Dorthe, Espen, Jonas, Julie, Lars og Maja.

P: Hvad er det kongen og dronningen så gerne vil have?

Alle: Et barn.

P: Kan hun få det?

Alle: Jah

P: Hvad siger Maja, kunne hun få et barn, Maja?

Maja: Ja, åh, frøen sagde

P: Ja, mm de kunne ikke få noget barn, men hvad var det der hjalp dem til at få et barn, --- Julie?

Julie: Frøen.

P: Det var frøen. Hvad sagde frøen, --- Espen?

Espen: Æh ...

P: Hvad sagde frøen, Espen? Hvor var frøen henne?

Espen: I ...

P: Hvem var det den snakkede med, Espen?

Espen: med Torne ...

P: med dron/

Espen: med dronningen.

P: Hvad var det det sagde til dronningen, frøen?

Espen: æhh...

P: Hvad sagde frøen til dronningen, Lars?

Lars: Hun skulle få et barn

P: ... at hun skulle få et ønske opfyldt...

Lars: Inden ...

P: inden hvad?

Julie: inden det næste år kom.

P: Ja, det er rigtigt Julie, og Bettina, hvad skete der så? Fik kongen og dronningen et barn?

Bettina:

P: Gjorde de, Bettina?

Bettina:

P: Dorthe, fik kongen og dronningen et barn?

Dorthe: Ja.

P: Hvad fik de?

Dorthe: Et barn.

P: Hvad var det for et barn, - - - Jonas:

Jonas: En pige.

P: En pige, og hvad kom hun til at hedde?

Jonas: Tornerose.

P: Jah, det gjorde hun nemlig /Rejs dig op du du kan trække vejret, Lars. / Det var Tornerose, ja; og hvad var det så der skete, blev der holdt en fest?

Jonas: Ja.

P: Hvorfor blev der holdt en fest, Jonas?

Jonas: Det kan jeg ikke huske.

P: Ja, Julie!

Julie: Fordi barnet blev født.

P: ... fordi de havde flet et barn, ikke?

Julie: Jo.

P: Og hvem var det der var med til festen, Dorthe?

Dorthe: Dronningen.

P: Ja, hvem var det dronningen havde inviteret med til festen, Bettina? Prøv at se på billedet! Hvem var det de havde inviteret? Hvad var det de hed, de der?

Bettina:

P: Hvad hed de, Lars?

Lars: De hed feer.

P: Feer, ja; og hvad kan de nogen gange gøre?

Jan;: Trylle.

P: De kan nogen gange trylle, ja; men var de lige søde alle feerne?

Lars: Nej.

P: Hvad så, Lars?

Lars: Den trettende var ikke sød.

P: Hvad gjorde hun?

Lars: Hun gjorde så'n ...

P: Hvad sagde hun?

Lars: Hun gjorde så'n at barnet faldt i søvn.

P: Hvad sagde hun? Hvor mange år skulle barnet sove, Espen?

Espen: I hundrede år.

P: I hundrede år, det var mange år, og hvad så? Blev kongen og dronningen glade? Børn: Nej.

P: Hvad gjorde de så, Espen, kongen og dronningen?

Espen: de brændte alle tenene.

P: Alle tenene, dem man kan stikke sig på; og det var jo det den onde fe sagde, at hun ville komme til et stikke sig på en ten.

Espen: og det gjorde hun.

P: Og hvad var da så han gjorde, kongen? --- Dorthe?

Dorthe: Tændte ild.

P: Han tændte ild, ja.

Dorthe: over det hele.

P: Og hvad var det så der skete med Tornerose, Bettina?

Bettina: voksede op.

P: Og hvad var hun, Bettina?

Børn: Helt alene.

Bettina: Helt alene.

Børn: Hjemme på slottet.

P: ... hjemme på slottet; og hvad var det så hun gjorde, Lars?

Lars: faldt i søvn.

P: Nej, hvad var det så hun gjorde, Lars?

Lars: Hun stak sig.

P: Nej, hvad var da først hun gjorde, Julie?

Julie: Hun gik op ad vindeltrappen og kiggede sig i salene og del hele.

P: Og hvad kom hun så op til, Bettina, hvem var det der sad oppe i del lille rum heroppe. Hvem var det der sad deroppe, Bettina?

Bettina: En gammel kone.

P: Og hvad var det hun lavede den gamle kone, Dorthe?

Dorthe: Spinned'.

P: Hun spandt, ja, og hvad var det så hun sagde,

Espen, Tornerose, til den gamle kone?

Espen: Hvad er det for en mærkelig en?

P: Ja, og hvad sagde den gumle kone så, Espen?

Espen: En væv.

P: Nej, det var ikke en væv, det er først bagefter man væver det.

Børn: En spinde.

P: Det var en ten, ja, som man bruger når man bruger når man har alt fårets uld; så skal man lave det til garn, så bruger man en ten, ikke. Hvad sagde prinsessen så? Julie!

En anden: Så sov hun.

P: Du hedder ikke Julie!

Julie: Så sov hun i hundrede år.

P: Hvorfor sov hun i hundrede år, Jonas?

Jonas: Hun stak sig.

P: På hvad, Jonas?

Jonas: På en ten.

P: Ja, og hvem var det der havde sagt et hun skulle komme til det?

Jonas: Den onde fe.

P: Ja, lige som sangen hedder Tornerose, ikke. Og hvad skete der så, Bettina?

Bettina: På en ten.

P: Ja, på en ten. Hvad skete der så da prinsessen havde stukket sig på tenen; hvad skete der så?

Bettina:

P: Hvad skete der så, Jonas?

Jonas: At alle sammen faldt i søvn.

P: Alle sammen, ja. Men hvem er alle sammen?

Julie: Hele hoffet.

P: Hele hoffet, ja; og hvad var det så der voksede op, Dorthe?

Dorthe: Tårnet.

P: Hvad var det der voksede op og gemte hele slottet, Espen?

Espen: En tjørnehæk.

P: En tjørnehæk, ja.

Jonas: Du skal også sige noget om prinsessen!

P: Ja, det kommer først bagefter.

Maja: Du skal hele tiden også spørge mig!

P: Jeg spørger da også dig, Maja. Og hvad var det med tjørnehækken, var den nem at komme igennem, kunne de godt komme ind?

Børn: Neejj

P: Hvem var det der gerne ville ind, Lars?

Lars: Det var alle prinserne.

P: Alle prinserne; hvad ville de, Jonas?

Jonas: De ville gerne besøge Tornerose.

P: Hvorfor ville de gerne se hende, Jonas?

Jonas: Fordi hun var så smuk.
P: Og hvad ville de med hende, Espen; hvad ville de med Tornerose.?
Espen: Gifte sig.
P: Ja, de ville gifte sig med hende. Men kan hun gifte sig med mange?
Børn: Neejj.
P: Der var kun en der kunne få prinsessen, men der var mange der prøvede at komme igennem, Maja?
Maja: Ja.
P: Hvad skete der så med dem?
Maje: De faldt død om.
P: Hvorfor faldt de døde om, Lars?
Lars: De faldt døde om i tjørnehækken.
P: Hvorfor faldt de døde om i tjørnehækken, Maja?
Maja: fordi de ...
Julie: Fordi de ikke kunne komme ind.
P: Ja, hvorfor kunne de ikke komme ind, Julie?
Julie: Torne, så stak de, og så rev de sig til blod.
P: Ja de rev sig til blods; de kunne ikke komme igennem hækken, der var så tæt. Julie: Ja.
P: Ja, det var den nemlig.
Julie: Vi har også en hæk derhjemme; den kan vi heller ikke komme igennem.
P: Er det rigtigt?
Julie: Det kan vores kat.
P: Men det var katten. Efter mange år, hvad skete da så, Jonas?
Jonas: Efter hundred år.
P: Ja, hvad var det så der kom, Jonas?
Jonas: En prins.
P: Og hvad sagde han?
Jonas: Det kan jeg ikke huske.
P: Hvad sagde han, Maja?
Maja: Han sagde at igennem tjørnehækken skulle han vække prinsessen og sove i hundrede år.
P: Nej, det har vi gjort. Nu kommer den gode kongesøn. Hvad er det han gør, Espen? Espen: Han kommer til hækken.
P: Og hvad er det han prøver på?
Espen: At komme igennem.
P: Kommer han det, Espen?
Espen: Ja.
P: Hvad er det tjørnehækken gør?
Espen: Åbner sig.
P: Ja, og hvad er det mere der sker med tjørnehækken, Espen?

Espen: Så lukker den sig.
P: Prøv at se hvad det er der kommer på tjørnehækken!
Børn: Blomster.
P: Ja, den bliver så flot, og den åbner sig, det er rigtigt; og når han så er kommet igennem, Dorthe, hvad er det så tjørnehækken gør, Dorthe?
Dorthe: Den lukker sig.
P: Så lukker den sig bagved ham; den vil ikke have flere ind åbenbart. Og hvad gør kongesønnen så, Lars?
Maja: Så går han ind.
P: Shhhh! Det er Lars jeg spørger.
Lars: Så går han ind.
P: Hvor ind?
Lars: Ind på slottet
P: Sid lige ordentligt!
Lars: Fordi der er helt stille.
P: Hvorfor er der helt stille inde på slottet?
Lars: Fordi de alle sammen sover.
P: Alle sammen sover, ja. Hvad gør han så den gode prins, Julie?
Julie: Han kigger rundt i salen.
P: Ja, han går rundt i salen, og kigger på alle dem der sover. Og hvad var det nu kokken var lige ved et gøre dengang de skulle sove?
Julie: Han var ved at give kokkedrengen en lussing.
P: Og gør han så det nu?
Julie: Ja.
P: Ja, når han vågner op.
Julie: Og så hylér han.
P: Uhhjj, det kan jeg godt forstå han gør, kan du ikke også, Jonas?
(småsnak blandt børnene om lussingen.)
P. Hvad er det hestene gør, og hvad er det hundene, de gør, Jonas?
Jonas: Hestene vrinsker, og hundene logrer med halerne.
P: Ja, det er flot. Og hvad er det prinsen, han gør?
Julie: Han bliver gift.
P: Hvad er det prinsen gør med prinsessen, Bettina? Se! Hvad det han giver prinsessen?
Bettina: Et kys.
P: Og hvad er det så med prinsessen da prinsen kysser hende? Hvad er det der sker, Dorthe, med primasen da prinsen kysser hende?
Dorthe: Vågner op.

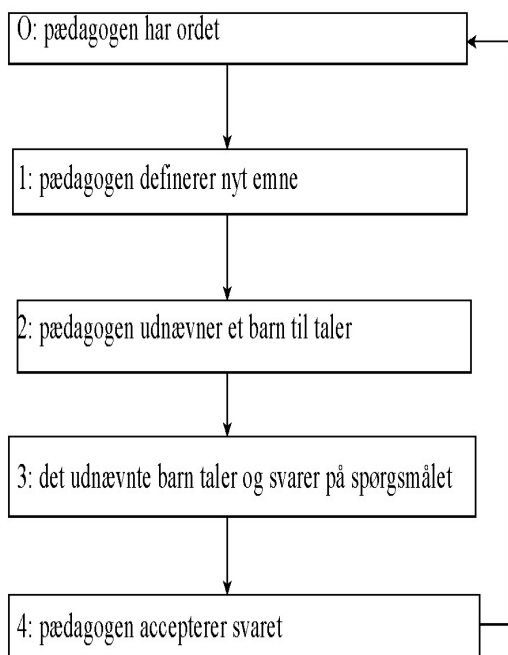
P: Ja, og hvad så?
 Dorthe:Ikke mere.
 P: Så er der ikke mere, så bliver de/
 Julie: gift
 P: Det er rigtigt, Julie. Og når man bliver gift, så holder man ..., hvad hedder det? Julie: Fest.
 P: Hvad hedder den fest man holder når man bliver gift?

Julie: Bryllup.
 P: Flot, holder de en rigtig flot fest?
 Børn: Jahhh.
 P: en fest med, ja hvad er det nu man siger, en fest med pomt og pagt.
 Maja: Og de levede lykkeligt til deres dags ende.
 P: Sæt dig op! Ja, de levede lykkeligt til dens dages ende. Jeg tror at I har hørt godt efter historien.

DEN TYPISKE INTERAKTIONSFORM

Jeg vil nu henlede opmærksomheden på en række steder i denne interaktion som det ikke blot kan være svært at tælle op, men som det i det hele taget kan være svært at tolke.

En i denne sammenhæng typisk sekvens består i følgende sproghandlinger:

Eller noteret på linjer:

0: Pædagogen har ordet **1: pædagogen definerer nyt emne, dvs, stiller et spørgsmål** **2: pædagogen udnævner et barn til taler** **3: det udnævnte barn taler og svarer på spørgsmålet** **4: pædagogen accepterer svaret** **0.**

Pædagogen kan i 4 bekræfte at svaret er accepteret ved at gentage svaret, sige *ja*, eller ved at kommentere enten barnets præstation eller indholdet i svaret. Og man kan nu fortsætte med en ny sekvens med sproghandlingerne 1-4. Et par eksempler:

P: Og hvem var det der var med til festen, Dorthe?
 Dorthe: Dronningen.
 P: Ja, hvem var det dronningen havde inviteret med til festen, Bettina?

P: Hvem var det der gerne ville ind, Lars? Lars: Det var alle prinserne.
 P: Alle prinserne; hvad ville de, Jonas? Jonas: De ville gerne besøge Tornerose.

Hvis man skal undersøge om dreng-ene og pigerne behandles ens kan man undersøge hvor mange gange, pædagogen udnævner drenge til at være næste taler og hvor mange gange hun udnævner pigerne; tallene er følgende:

gennemsnit	en pige	en dreng
pædagogen udnævner	6,5	7,3

FORKERTE BØRNESVAR

Dette ser rimeligt nok ud. Men det er nu interessant at se hvad der sker når det umiddelbare mønster ikke følges. Der kan ske variationer på alle trin af sekvensen. Men tydeligt er det når pædagogen ikke kan acceptere svaret - af den ene eller anden grund. Der kan da ske det at pædagogen på trin 4: eksplicit nægter at acceptere svaret, og stiller spørgsmålet en gang til - måske i en anden formulering - til det samme barn; det giver sekvensen:

0: P. har ordet 1: P. definerer emne 2: P. udnævner barn 3: barn taler 4a: P. nægter at acceptere svar 1a: P. gendefinerer emnet 2a: P. genudnævner barn 0.

P: hjemme på slottet; og hvad var det så hun gjorde, Lars? Lars: faldt i søvn.

P: Nej, hvad var det så hun gjorde, Lars?

Lars: Hun stak sig.

P: Og når man bliver gift, så holder man..., hvad hedder det? Julie: Fest

P: Hvad hedder den fest man holder når man bliver gift? Julie: Bryllup.

P: Flot, holder de en rigtig flot fest?

Genudnævnelser, dvs. tilfælde hvor samme barn får lov at svare på to spørgsmål umiddelbart efter hinanden - uafhængigt af om det første svar er opfattet som rigtigt eller forkert af pædagogen - er ikke ligeligt fordelt mellem kønnene:

gennemsnit	en pige	en dreng
pædagogen genudnævner	2,3	7,0

Her er der altså en tydelig skævhed i pædagogens behandling af drengene og pigerne.

Pædagogen kan også markere at barnets svar er forkert ved selv at besvare spørgsmålet og dernæst stille et nyt spørgsmål til en anden:

0: P. har ordet 1: P. definerer emne 2: P. udnævner barn 3: barn taler 4a: P. besvarer selv spørgsmålet 1: P. definerer nyt emne 2: P. udnævner et andet barn 0.

P: Hvad siger Maja, kunne hun få et barn Maja?

Maja: Ja, åh, frøen sagde....

P: Ja, men de kunne ikke få noget barn, men hvad var det der hjalp dem til at få et barn, Julie?

Men det kan også ske på en anden måde, nemlig ved at pædagogen ganske simpelt ignorerer det forkerte svar og stiller det samme spørgsmål til et andet barn eller et nyt spørgsmål til et andet barn, altså:

0: P. har ordet 1: P. definerer emne 2: P. udnævner barn 3: barn taler 1: P. gendefinerer emnet 2: P. udnævner et andet barn 0.

P: Hele hoffet, ja; og hvad var det så der voksede op, Dorthe? Dorthe: Tårnet.

P: Hvad var det der voksede op og gemte hele slottet, Espen? Espen: En tjørnehæk.

P: En tjørnehæk, ja.

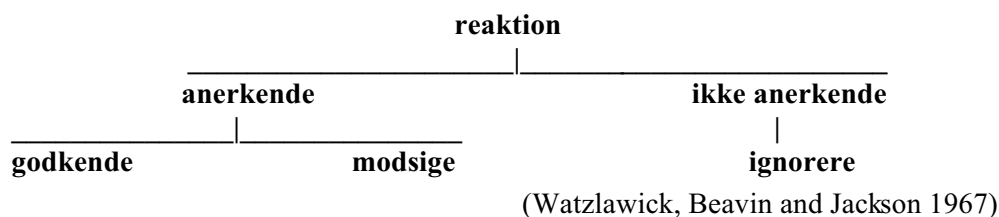
P: Ja, det er flot. Og hvad er det prinsen, han gør'?

Julie: Han bliver gift.

P: Hvad er det prinsen gør med prinsessen, Bettina? Se! Hvad er det han giver prinsessen? Bettina: Et kys.

Disse sekvenser, hvor pædagogen ganske simpelt springer trin 4: over, er en tydelig nedværdigelse af samtalepartneren, og opleves ganske sikkert således af barnet.

Man kan generelt sige at der er 2 måder en person kan reagere på en andens ytring på: Man kan anerkende sproghandlingen og bekræfte at talerens ytring tæller som en rimelig sproghandling i situationen, eller man kan undlade at anerkende den. Man kan så igen anerkende talerens sproghandling ved enten at godkende det der er talerens hensigt med ytringen eller modsige det. Anerkender man ikke sproghandlingen, betyder det at man ignorerer talerens hensigt med ytringen:

Hvad en godkendelse vil sige afhænger af hvilken sproghandlingstype det er en reaktion på: en påstand godkender man ved at acceptere sandheden, et følelsesudtryk ved at udtrykke sin følelse om det samme, et spørgsmål ved at besvare det, en opfordring ved at gøre hvad man bliver bedt om.

En påstand modsiger man ved at påstå det modsatte, et følelsesudtryk ved at udtrykke den modsatte følelse eller vurdering af det samme emne, et spørgsmål ved ikke at give svaret, en opfordring ved at nægte at gøre hvad man bliver bedt om.

Og enhver sproghandling ignoreres ved at man hverken bekræfter eller mod-siger, men gør noget der ikke forudsætter den sproghandling man reagerer på.

De fleste børn vil sikkert foretrække at få et bekræftende svar fremfor at få et modsigende svar. Men det modsigende svar bekræfter dog at barnet er en gyldig samtalepartner. Pædagogens svar falder inden for en af de to muligheder som barnets tale lægger op til. Det ignorerende svar vil derimod til barnet kommunikere at det ikke blot svarer forkert, men at det slet ikke er et svar; det tæller slet ikke som gyldig tale, og personen (barnet) altså ikke som en fornuftig samtalepartner for pædagogen.

Læg mærke til lier at pædagogens ja, i 8.I ikke betyder 'ja': det betyder faktisk heller ikke 'nej', det betyder 'vi må videre'. Her må man ikke blot tage hensyn til hvilke sproghandlinger pædagogen svarer med på barnets replik (ignorering); men også om denne reaktion er en rimelig reaktion. Den indlæring eller opdragelse af barnet der sker, er jo nemlig afhængig af om barnet opfatter at pædagogen behandler ham eller hende retfærdigt eller ej. Markeret ignorering med ja ville være rimeligt nok hvis barnet havde talt om noget helt andet end det spørgsmålet handlede om.

Men i dette eksempel svarer Maja faktisk på spørgsmålet Det er ikke det svar som pædagogen forventer; pædagogen spørger om dronningen kunne få et barn, og Maja vil til at svare at frøen sagde at hun kunne få et ønske opfyldt inden et år. Så for at sige at pædagogens ignorering af barnet er rimelig og retfærdig, må man også hævde at barnets svar er ganske irrelevant i forhold til spørgsmålet. Min opfattelse er den at Majas svar er et udmærket svar, og pædagogens afvisning af hende derfor urimelig og uretfærdig.

Her kan man så lægge mærke til at den kvindelige pædagog ikke på noget tidspunkt ignorerer en dreng i denne situation, men at alle eksempler på ignorerende og ikke anerkendende reaktion fra pædagogens side, er rettet mod en pige. Igen er der en tydelig skævhed i pædagogens behandling af drenge og piger.

DET FORKERTE BARN

Et andet punkt for variation i standardsekvensen er barnets svar. Hvad sker der hvis et andet barn end det der er blevet udnævnt, svarer på spørgsmålet. Der er forskellige muligheder; pædagogen kan standse det forkerte barn og genudnævne det rigtige.

0: P. har ordet 1: P. definerer emne 2: P. udnævner barn 3a: forkert barn taler 4b: P. forbyder det forkerte barn at tale 2b: P. genudnævner første barn 3: første barn taler 4. P. accepterer svar 0.

P: Det var en ten, ja, som man bruger når man har alt fårets uld; så skal man lave det til garn, så bruger man en ten, ikke. Hvad sagde prinsessen så, Julie?
En anden: Så sov hun.

P: Du hedder ikke Julie!

Julie: Så sov hun i hundrede år.

P: Så lukker den sig bagved ham; den vil ikke have flere ind åbenbart. Og hvad gør kongesønnen så, Lars?

Maja: Så går han ind.

P: Schhh!! Det er Lars jeg spørger.

Lars: Så går han ind. P: Hvor ind?

Lars: Ind på slottet P: Sid lige ordentligt!

Lars: Fordi der er helt stille.

P: Hvorfor er der helt stille inde på slottet? Lars: Fordi de alle sammen sover.

Men der kan også ske det at pædagogen ganske simpelt accepterer det forkerte barns svar:

0: P. har ordet 1: P. definerer emne 2: P. udnævner barn 3a: forkert barn taler 4. P. accepterer svar 0.

P: Maja. Og hvad var det med tjørnehækken, varden nem at komme igennem, kunne de godt komme ind?

Børn: Neejj

P: Hvem var det der gerne ville ind, Lars?

Der er så få eksempler, så man ikke kan lave statistik, men det er ganske tydeligt at Maja bliver dårligt behandlet i to af de tre eksempler der findes her.

BØRNS SPONTANE TALE

Der er også situationer med variationer med udgangssituationen 0: P har ordet. Når den typiske sekvens er afsluttet er ordet pædagogens. På dette tidspunkt kan et barn begynde at sige noget uden at være spurgt og uden at der overhovedet er blevet spurgt nogen. Børnene kender imidlertid godt reglen om at pædagogen er ordstyrer, og at diskussionsdeltagere (børnene) kun må tage ordet når ordstyreren (pædagogen) har udnævnt en deltager til at være taler. Derfor er flere af børnenes spontane tale også det der i generalforsamlingsprog hedder 'til proceduren'. Barnets spontane tale handler altså ikke om sagen (Tornerose) men om dagsordenen; her er to eksempler:

P: Hvad var det der voksede op og gemte hele slottet, Espen? Espen: En tjørnehæk.

P: En tjørnehæk, ja.

Jonas: Du skal også sige noget om prinsessen!

P: Ja, det kommer først bagefter.

Maja: Du skal hele tiden også spørge mig!

P: Jeg spørger da også dig, Maja.

Men man kan også støde på spontan børnetale som ikke er metakommunikation 'til proceduren', men altså om emnet således at barnet overtager pædagogens rolle som den der må definere emnet for den følgende samtale:

P: Ja de rev sig til blods; de kunne ikke komme igennem hækken, der var så tæt. Julie: Ja

P: Ja, det var den nemlig.

Julie: Vi har også en hæk derhjemme; den kan vi heller ikke komme igennem.

P: Er det rigtigt?

Julie: Det kan vores kat.

P: Men det var katten. Efter mange år. hvad skete der så, Jonas?

Det interessante er nu at pigerne i dette eksempel ikke er de stille piger uden initiativ; det er dem der har de fleste eksempler på spontan tale:

gennemsnit	en pige	en dreng
spontan børnetale	2,5	1,0

KONKLUSION

Dette er ikke en repræsentativ undersøgelse af hvorledes pædagoger behandler børn i en børnehave; det er blot en eksemplarisk gennemgang af hvilke mekanismer man skal undersøge hvis man vil undersøge sprog og kønsrollemønstre i en børnehave. Umiddelbart ser udskriften ud til at drenge og piger behandles nogenlunde ens af pædagogen, og pædagogen selv mener at have delt sol og vind fuldstændig lige. Men ser man lidt nøjere på interaktionen, kan man tydelig se en forskel, og det er vel rimeligt at forsøge at tolke dette ene eksempel i forbindelse med kønssocialiseringen.

Det viser sig som i undersøgelserne om skolebørn og voksne, at drengene talte mere end pigerne, de havde nemlig hhv. 16,3 og 10,5 replikker i gennemsnit. Men dette synes i dette eksempel alene at skyldes pædagogens uligelige fordeling af ordet, ikke i første omgang ved nyudnævnelser, men i anden omgang ved genudnævnelser af børnene til talere. Og det bekræftes af at pigerne havde flere eksempler på spontan tale end drengene. Pigerne kom altså ikke hjemmefra tavse og artige. Men de blev gjort til det, specielt ved at deres tale ganske simpelt blev ignoreret af pædagogen. Hun lod i flere tilfælde som om pigerne var usynlige og slet ikke eksisterede og slet ikke havde sagt noget. Det er klart at dette må have haft stor virkning på de roller som drengene og pigerne tilegnede sig i en interaktionssekvens som denne da den fandt sted. Man kan altså kalde dette et eksempel på indøvelse af pigerne i mindreværd.

LITTERATUR

- Bisgaard, Trine, Frandsen, Kirsten, Høft, Kirsten, Kretschmer, Grethe og Moysey, Alexandra. 1991. Køn og opdragelse i børnehavealderen, speciale ved Årskursus for børnehave- og fritidspædagoger i København, duplikeret.
- Nielsen, Harriet Bjerrum og Larsen, Kirsten. 1985. Piger og drenge i klasseoffentligheden, Oslo: Pedagogisk forskningsinstitut. Universitetet i Oslo. Rapport nr2.
- Togeby, Ole. 1985: Kvinder siger selvfølgelig mest - sagde manden. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Watzlawick, Paul, Beavin, Janet Helmick, and Jackson, Don D.1967. Pragmatics of Human Communication. A Study of Interactional Patterns, Pathologies, and Paradoxes. London: Faber & Faber.